

УДК 373.5:316.6

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psych-2022-2.02>

Тетяна ДМИТРОВА

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології,

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»

dmitrova1959@ukr.net

ORCID: 0000-0002-7683-893X

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДИХ ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Мета даного етапу дослідження полягала в експериментальному вивченні чинників політичної соціалізації молодих працівників служби судової охорони. Випробуваними у даному дослідженні виступали працівники цієї сфери Вінницької, Хмельницької, Житомирської та Київської територіальних громад у віці від 21 до 30 років. Кількість випробуваних становила 200 чоловік (100 чоловіків та 100 жінок). Дослідження проводилось з 2 січня до 15 лютого 2022. У статті проаналізовано окремі аспекти політичної соціалізації молодих працівників служби судової охорони кількох областей України. Експериментально визначено, що ціннісна орієнтація на політичний мир і стабільність є найбільш значущою, як для чоловіків, так і для жінок. Розмежування у статевій диференціації виявило вищу чоловічу зацікавленість політичною ситуацією України.

Ключові слова: молоді працівники служби судової охорони, політична ситуація, ціннісна орієнтація, політичний мир, стабільність.

Tetiana DMITROVA

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Public Higher Educational Establishment

«Vinnytsia Academy of Continuing Education»

dmitrova1959@ukr.net

ORCID: 0000-0002-7683-893X

ON THE QUESTION OF EXPERIMENTAL STUDY OF POLITICAL SOCIALIZATION OF YOUNG EMPLOYEES OF THE JUDICIAL PROTECTION SERVICE IN THE CONDITIONS OF SOCIAL TRANSFORMATIONS

Abstract. The article deals with the results of experimental research of political socialization of Ukrainian students. The questionnaire was used to research each respondent's attitude towards political events in our country, his or her personal participation in these events. The second part of our investigation was dedicated to the research of system of values according to the method of M. Rokich. The analysis of the structure of consciousness of students gave an opportunity to make a conclusion about the prevailing choice of politically coloured value orientation at an emotional level ("like"), the lessening of intensification of them at a cognitive level ("important") and little presentation at a practical level ("realize at present"). The experimental data prove it. The most important were not those which concern students personal participation in political life and those which prove certain cognitive interest to political events, but those which touch global socio-political concepts – the problems of choice, freedom and defence.

Key words: political socialization, system of values, emotional level, practical level.

Актуальність дослідження. Аналіз політичної ситуації останніх місяців свідчить про те, що значна частина української молоді цікавиться політичним життям країни, окремі з них активно ведуть полеміку на політичні теми в реалі та в соціальних мережах, а певна частина молодих людей активно включається в політичне життя країни.

Різносторонність ціннісно-орієнтованих уподобань українських громадян стала однією

з основних характеристик українського суспільства. У зв'язку з цим постає низка питань, безпосередньо пов'язаних з процесом політичної соціалізації.

Особливий інтерес викликає юнацький період, оскільки саме цей вік є найбільш «чутливим» до соціально-політичних змін, що відбуваються в суспільстві, бо в цей період життя відбувається активне становлення особистості.

Учені одностайні в тому, що характерними особливостями даного вікового періоду виступають юнацький максималізм та юнацький бунт.

Е. Еріксон вважав, що яким би не було джерело ідентичності, головною подією юнацького віку є досягнення генеративності. Він пояснює генеративність як спробу увічнити себе шляхом здійснення довготривалого і значного внеску в оточуючий світ [6; 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Певні аспекти політичної соціалізації розглядалися в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Об'єктом уваги дослідників є природа та механізми цього процесу (Г. Лассвел, Дж. Алмонд, С. Верба), вікова періодизація політичної соціалізації (Д. Істон, Дж. Денніс), можливості різноманітних інститутів соціалізації (Х. Ремшмідт), ефективність освітніх технологій і виховних прийомів на різних стадіях соціалізації (У. Бронфренбреннер), роль конвенційних норм в регуляції процесу соціалізації (Е. Берн, Е. Еріксон) тощо [2; 3; 12; 13; 14].

У зарубіжній та вітчизняній науковій літературі проблема соціалізації особистості аналізується у філософському, соціально-психологічному та психолого-педагогічному вимірах. Окремі аспекти становлення свідомості і регуляції поведінки розглядалися в працях Л. П. Ігусевої, В. А. Петровського, С. Л. Рубінштейна, соціально-психологічні аспекти становлення особистості розкриті в працях К. О. Абульханової-Славської, Б. Г. Ананьєва, Г. О. Балла, А. О. Деркача, В. О. Васютинського, Л. М. Карамушки, М. Н. Корнева, Л. Є. Орбан-Лембрик, В. О. Татенка, Т. М. Титаренко; механізми соціальної взаємодії, проблема соціальних ролей, які виконує індивід, вікова специфіка процесу соціалізації відображені в працях Г. М. Андреевої, І. С. Кона.

Механізми підвищення ефективності соціалізації через освітньо-виховний процес розглянуті у наукових дослідженнях М. Й. Боришевського, І. В. Жадан, С. Д. Максименка, А. В. Мудрика, Д. І. Фельдштейна. Загальні проблеми політичної соціалізації, суть та зміст цього процесу проаналізовані в працях В. В. Москаленко, М. І. Пірен, Є. Б. Шестопаля; концептуальні основи параметрів політичної соціалізації представлені в наукових доробках В. Т. Циби; соціально-психологічні проблеми молоді в процесі політичної соціалізації дослід-

жувалися Н. М. Дембицькою, М. С. Катаєвою, Н. М. Юрій та іншими науковцями [2; 7; 1; 5; 9; 10; 6; 4; 8; 11].

Виділені напрямки дослідження об'єктивно відображають суть феномена політичної соціалізації, соціально-політичні чинники політичної соціалізації студентської молоді досі майже не досліджені. Існує певне протиріччя між нагальною потребою ефективного впливу на процес політичної соціалізації молоді через розуміння соціально-психологічних чинників цього процесу та недостатньою теоретичною розробленістю питань, пов'язаних із політичним становленням особистості.

Прагнення осмислити зазначені протиріччя, заповнити прогалини у дослідженні соціально-психологічних особливостей політичної соціалізації молодих працівників служби судової охорони і визначило проблему нашого дослідження: «До питання про експериментальне вивчення політичної соціалізації молодих працівників служби судової охорони» в умовах суспільних трансформацій.

Мета статті. Мета даного етапу дослідження полягала в експериментальному вивченні чинників політичної соціалізації молодих працівників служби судової охорони. Випробуваними у даному дослідженні виступали працівники цієї сфери Вінницької, Хмельницької, Житомирської та Київської територіальних громад у віці від 21 до 30 років. Кількість випробуваних становила 200 чоловік (100 чоловіків та 100 жінок). Дослідження проводилось з 2 січня до 15 лютого 2022.

Виклад основного матеріалу дослідження. На першому етапі експерименту була використана анкета і бесіда з кожним із студентів з метою дослідження ставлення кожного респондента до політичних подій у нашій країні, особистої участі у цих подіях, а також визначення окремих чинників політичної соціалізації. Використана нами анкета містила 20 питань, котрі, зокрема, розкривали довіру студентської молоді до Верховної Ради, уряду, чинного президента.

Пропонувалося два варіанти відповіді: «так» або «ні». Завданням опитуваних було уважно прочитати інструкцію до анкети і дати відповідь на запропоновані питання.

За результатами обстеження на запитання, чи цікавляться молоді люди проблемами

політичного життя України, студентська молодь відповіла: «так» – 78%, «ні» – 22%. На запитання: «Чи задоволені ви політичним становищем, що склалося на даний момент в Україні?» відповіли: «так» – 12%, «ні» – 88%. «Чи потрібен Україні майдан сьогодні?» Відповіли: «так» – 51%, «ні» – 49%. «Чи довіряєте ви Верховній Раді?» «Так» – 14%, «ні» – 86%. «Чи довіряєте ви сучасному уряду?» «Так» – 17%, «ні» – 83%. «Чи підтвердив ваші сподівання Володимир Олександрович Зеленський?» «Так» – 47%, «ні» – 53%. «Чи потрібна Україні друга державна мова?» Відповіли: «так» – 7%, «ні» – 93%. На запитання: «Чи потрібно Україні вступати до Євросоюзу?» – відповіли: «так» – 99%, «ні» – 1%.

Отже, посилаючись на результати вищевказаних і ще кількох запитань такого ж плану, сучасні молоді охоронці цікавляться проблемами політичного життя України і намагається бути в курсі політичних справ. Молодь не задоволена політичним становищем, що сталося на той момент в Україні. Сучасна молодь не довіряла ні тогочасному парламенту, ні уряду, ні президенту. Більшість молоді вважала, що на той час Україні був потрібен Майдан. Більшість студентів були не задоволені діяльністю уряду та президента загалом. Володимир Зеленський не підтвердив ті сподівання, на які розраховувала сучасна молодь. Проте ті працівники служби судової охорони, котрі вважають основним завданням президента боротьбу за встановлення миру на сході України, майже одноставно підтримували Володимира Зеленського.

На наступному етапі нашого дослідження ми аналізували статеву диференціацію чинників політичної соціалізації.

Отримані результати можна охарактеризувати так: половину усіх опитаних, котрі цікавляться проблемами політичного життя, становлять хлопці, половину – дівчата. Щодо політичного життя, що склалося на момент дослідження в Україні, то хлопці більш незадоволені, ніж дівчата. Серед незадоволених політичною ситуацією в Україні на той час було 63% хлопців і 37% дівчат. Проте задоволені більше своїм життям загалом хлопці (49%), ніж дівчата (43%).

Значна частина хлопців вважає, що на їхнє життя вплинула політична ситуація, в якій перебуває Україна (44%) і що раніше соціально-еко-

номічна і політична ситуації була однозначно кращою, ніж тепер (70%), тоді коли позиція дівчат у цьому плані менш радикальна – відповідно двадцять і шістнадцять відсотків відповіли стверджувально на дані запитання.

Щодо матеріального становища, то воно у хлопців та дівчат змінилось на гірше. Юнаки та дівчата стверджують, що їхнє життя більше залежить від самих себе, ніж від інших людей, що людина є творцем власного життя. Більшість опитаних як хлопців, так і дівчат вважають, що масові виступи та вибори президента та Верховної Ради – єдиний спосіб домогтися змін на краще. І хлопці, і дівчата цікавляться політичним життям.

Юнаки та дівчата вважають, що багато тих, хто виховувався за радянських часів (батьки), виявилися неготовими до ділової активності та очікують поліпшення життя «згори». Діти відмовляються наслідувати таку позицію, пов'язуючи позитивні зміни у житті зі своєю власною активністю.

На першому етапі нашого дослідження ми проводили визначення ціннісних орієнтацій за методикою М. Рокіча. Аналіз ступеня актуалізації політичного ціннісного рівня в структурі свідомості молодих охоронців дав змогу зробити висновок про переважання вибору політичного забарвлених ціннісних орієнтацій на емоційному рівні («подобається»), зменшення інтенсивності їхнього прояву на когнітивному рівні («важливо») та незначну представленість на дієво-практичному рівні («реалізую, займаюся в даний час»), про що свідчать дані як первинного статистичного аналізу, так і факторного. Причому найбільш значущими цінностями виявились не ті, які стосуються особистої активної участі молоді в політичному житті або свідчать про наявний пізнавальний інтерес до політичних подій, а ті, що торкаються глобальних суспільно-політичних понять: проблем політичного миру, свободи, захисту (табл. 1).

Ціннісна орієнтація на політичний мир і стабільність є досить вагомою як на емоційному так і на когнітивному рівні, проте низький відсоток інших політичних ціннісних орієнтацій свідчить скоріше не про важливість політичного миру та спокою у їх глобальному розумінні, а про необхідність особистості захищеності, безпеки та стабільності, які мають побутово-життєве забарвлення.

Таблиця 1

Політичний ціннісний рівень у структурі свідомості молодих охоронців, %

Цінності політичного рівня	Рівень репрезентації цінностей, %					
	Емоційний		Когнітивний		Дієво-практичний	
	18-19 років	20-22 років	18-19 років	20-22 років	18-19 років	20-22 років
Активність	3	6	2	4	2	1
Лідерство	1	3	1	2	1	1
Мир та стабільність	34	41	32	38	2	2
Інтерес, інформованість	7	16	6	13	2	7

Проведене опитування серед молодих охоронців, яке розкрило політичну тематику початку 2022 року, виявило недовіру та критику молоддю теперішньої політики. Розмежування у статевій диференціації щодо політичного життя України підтвердило вищу чоловічу зацікавленість політичною ситуацією у нашій країні. Чоловіки виявились більш активними учасниками політичного процесу. Визначено характер впливу особистісних параметрів (особливостей мотиваційної сфери, когнітивного стилю міжособистісної взаємодії, ціннісно-смыслових орієнтацій) на формування та особливості прояву ідейно-політичних настанов, політичних ціннісних орієнтацій і політичної поведінки молодих охоронців.

Характер конкретного ідейного спрямування психологічно зумовлений поєднанням характеристик когнітивного стилю міжособистісної взаємодії та ціннісно-смыслових орієнтацій, що дає змогу виділити психологічні типи прихильників існуючих політичних ідеологій серед молодих охоронців.

Висновки. Проведене дослідження дає можливість зробити висновки й рекомендації, що мають теоретичне й практичне значення:

1. Здійснений аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та визначено його провідні напрями. Сукупність політичних поглядів, переконань, цінностей, настанов особистості, поєднаних в індивідуальні когнітивні схеми сприйняття та відтворення політичної реальності, визначають характер політичної поведінки, рівень та спрямованість політичної активності особистості.

2. У результаті емпіричного дослідження виявлено соціально-психологічні чинники, що впливають на процес політичної соціалізації молодих охоронців в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

У січні-лютому 2021 року вони полягали в низькому рівні практично-дійової реалізації

політичної культури, відсутності адекватних поведінкових моделей реалізації політичного інтересу й електоральної активності, низькому рівні актуалізації політичного ціннісного рівня у структурі свідомості студентської молоді, непослідовності і суперечливості актуалізації ідейно-політичних настанов.

3. Структуру ідейно-політичних уподобань молодих охоронців на початок 2022 року складали в основному такі ідейні напрямки: ліберальний націоналізм, поміркований націоналістичний консерватизм, суперечливий анархізм, догматичний консерватизм та легітимний еколого-соціалізм. Існував політичний розрив між актуалізацією політичних ціннісних орієнтацій на емоційному, когнітивному та дієво-практичному рівнях сприйняття, зменшення інтенсивності їхнього прояву на когнітивному рівні та незначна представленість на дієвому рівні.

Основними видами політичної залученості серед політично активної студентської молоді були когнітивно-електоральна та дієво-практична, а політичної мотивації – ціннісно-орієнтована та інструментальна політична. Основними психологічними детермінантами прояву політичного ціннісного рівня свідомості є загальна структура ціннісних орієнтацій, у якій провідне місце посідають цінності соціального, етичного та пізнавального рівнів.

Результати дослідження дають змогу окреслити перспективи подальших теоретичних і практичних розробок, що впливають із його контексту. Перспективними, зокрема, можуть стати лонгитюдні дослідження динаміки формування та прояву політичної культури студентської молоді, більш детальний аналіз когнітивно-рефлексивних механізмів її актуалізації, визначення особливостей прояву політичної культури у різних вікових, статевих, регіональних, професійних групах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев, Б.Г. О человеке как объекте и субъекте воспитания. (Избр. псих. труды) / под ред. А.А. Бодалева, Б.Ф. Ломова, И.В. Кузьмина. Москва : Педагогика, 1980.
2. Андропова І. Культура вітчизняної історії гендерного аспекту політичної культури. *Вісник книжної палати: Науково-практичний журнал*. Київ, 2006. С. 47–49.
3. Андропова І. Тенденції розвитку зарубіжної історіографії політичної культури. *Вісник книжної палати: Науково-практичний журнал*. 2004. С. 96–105.
4. Боришевський М.И. Развитие саморегуляции поведения школьников : автореф. дис. ... докт. психол. наук. 1992. 77 с.
5. Васютинський В.О. Інтеракційна психологія влади. 2005. 492 с.
6. Кон И.С. Психология ранней юности. Акционерное общество «Издательство «Просвещение», 1989. С. 255.
7. Петровский В.А. Принцип отраженной субъектности в психологическом исследовании личности. *Вопросы психологии*. 1985. № 4. С. 17–30.
8. Пірен М.І. Основи політичної психології : навчальний посібник. Київ : Міленіум, 2003. С. 418.
9. Татенко В.А. Психология в субъектном измерении : монографія. Київ : Просвіта, 1999. 404 с.
10. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
11. Шестопал Є.Б. Політична психологія. Ростов-на-Дону : Фенікс, 1996. С. 23–29.
12. Шибутани Т., Олышанский В. Социальная психология. 1969. С. 78.
13. Berne E. *Games People Play*. N.Y., 1964. 152 p.
14. Erikson E. H. *Identity. Youth and Crisis*. N.Y., 1968. 36 p.

REFERENCES:

1. Anan'ev, B. G. (1980). O cheloveke kak obekte i subekte vospitaniya. (Izbr. psikh. trudy) / Pod red. A. A Bodaleva, B. F. Lomova, IV Kuzmina. M. Pedagogika.
2. Andronova, I. (2006). Kultura vitchiznyanoi istorii gendernogo aspektu politichnoi kulturi, Visnik knizhnoi palati: Naukovo-praktichnyi zhurnal. K., S. 47-49.
3. Andronova, I. (2004). Tendentsii rozvitku zarubizhnoi istoriografii politichnoi kulturi, Visnik knizhnoi palati: Naukovo-praktichnyi zhurnal. S. 96-105.
4. Borishevskiy, M. I. (1992). Razvitie samoregulyatsii povedeniya shkolnikov. Avtoref. dis. ... dokt. psikholog. Nauk 77 s.
5. Vasyutinskiy, V. O. (2005). Interaktsiyna psikhologiya vladi. 492 s.
6. Kon, I. S. (1989). Psikhologiya ranney yunosti (pp. 255-255). Aktsionernoe obshchestvo «Izdatelstvo «Prosveshchenie».
7. Petrovskiy, V. A. (1985). Printsip otrazhennoy subektnosti v psikhologicheskoy issledovanii lichnosti. Voprosy psikhologii, 4, 17-30.
8. Piren, M. I. (2003). Osnovi politichnoi psikhologii. Navchalnyi posibnik. K.: Milenium, S. 418.
9. Tatenko, V. A., (1999) Psikhologiya v subektnom izmerenii: Mogoraf. / V. A. Tatenko. – K.: Prosvita, 404 s.
10. Titarenko, T. M. (2003). Zhyttievyi svit osobistosti. K.: Libid.–2003.–376 s.
11. Shestopal, E. V. (1996). Politichna psikhologiya, Rostov-na-Donu: Feniks. 29-23 s.
12. Shibutani, T., & Olyshanskiy, V. B. (1969). Sotsialnaya psikhologiya (p. 78). Progress.
13. Berne, E. (1964). *Games People Play* / E. Berne. –N.Y., 152 p.
14. Erikson, E. H. (1968). *Identity. Youth and Crisis*. N.Y. 36 p.